



MIEJSCE BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH W GLOBALNEJ GOSPODARCE

Tomasz Gutowski

Streszczenie

Inwestowanie w przedsiębiorstwa, a przez to i w rozwój gospodarki, nie jest procesem nowym. Już sama wielość pojęć terminu inwestowanie dowodzi, że staje się on jednym z najważniejszych elementów towarzyszących współczesnemu światu. Obecne warunki funkcjonowania państw i przedsiębiorstw, często sprzyjające ich rozwojowi, powodują, że inwestowanie „nie zna granic”. Czynność ta realizowana jest w gospodarce globalnej bardzo często, w zależności od statusu przedsiębiorstwa, od zasobów kapitałowych, czy też możliwości rozwoju podmiotu gospodarczego w kolejnych latach. Warto więc zdać sobie sprawę z określenia miejsca inwestowania we współczesnym świecie. W artykule podjęto rozważania, które dotyczą tego aspektu w odniesieniu do bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Ten sposób inwestowania wydaje się najważniejszym i takim, którego efekty widoczne są w każdym podmiocie i w każdej gospodarce.

Słowa kluczowe: bezpośrednie inwestycje zagraniczne, gospodarka globalna

Wstęp

Współczesne rozumienie gospodarki nie jest jednoznaczne. Każdy z nas, nawet powierzchownie obserwując sytuację w światowej gospodarce, z pewnością zauważa jej ciągłą zmienność, odnotowuje gwałtowne i nierzadko negatywne efekty towarzyszące funkcjonowaniu państw i samych przedsiębiorstw¹. Zachowania rynku są coraz bardziej nieprzewidywalne, co powoduje że codzienna analiza zjawisk na rynku nie jest łatwa do przeprowadzenia. Nierzadko można również odnieść wrażenie odnośnie do przewidywalności konsekwencji zmian zachodzących w gospodarce. Jest to między innymi wynik sił, które przyjęto nazywać siłami globalizacji. Towarzyszą one każdemu z nas, począwszy od sfery gospodarczej, prawnej, politycznej,

¹ Szerzej: T. Gutowski, Rozwój przedsiębiorstwa we współczesnej gospodarce [w:] Gospodarka elektroniczna – współczesne przedsiębiorstwo na rynku globalnym. Red. J. Winiarski. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2010, s. 23-25.

społecznej i demograficznej. W wielu dziedzinach życia odnaleźć można symptomy współczesnego postrzegania świata. Wielu próbuje definiować ten proces i odnajdywać w nim te efekty, które da się zmierzyć i porównywać w czasie. Jednym z nich jest poziom absorpcji przez poszczególne państwa, a przez nie również i podmioty gospodarcze tzw. bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

1. Postrzeganie bezpośrednich inwestycji zagranicznych

Od początku XXI wieku, nasilenie zachodzących w gospodarce światowej zmian jest zdecydowanie większe, niż miało to miejsce jeszcze w ostatniej dekadzie poprzedniego stulecia. Dynamika zmian jest na tyle duża, iż coraz częściej wywołuje znaczące reperkusje w poszczególnych państwach, gałęziach przemysłu, sektorach oraz w samych przedsiębiorstwach. Ważną rolę w przeobrażeniach gospodarki spełniają bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ). Według definicji opracowanej przez OECD, składają się na nie nakłady kapitałowe rezydenta jednej gospodarki (tzw. inwestora bezpośredniego) poniesione w celu osiągnięcia trwałego zaangażowania w przedsiębiorstwie będącym rezydentem innej gospodarki (tzw. przedsiębiorstwo pośredniego inwestowania)². Przez trwale zaangażowanie rozumie się, po pierwsze istnienie z reguły długookresowych powiązań między inwestorem bezpośrednim a przedsiębiorstwem pośredniego inwestowania, po drugie zaś znaczący wpływ inwestora bezpośredniego na zarządzanie podmiotem, będącym beneficjentem inwestowania. Uzyskanie takiego wpływu ma miejsce po objęciu co najmniej 10% akcji zwykłych w przedsiębiorstwie pośredniego inwestowania lub dysponowanie co najmniej 10% głosów w zgromadzeniu wspólników tego podmiotu. Inwestorem może być osoba fizyczna, inkorporowane lub nieinkorporowane przedsiębiorstwo państwowe lub prywatne, grupa takich przedsiębiorstw lub grupa osób fizycznych³.

W praktyce gospodarczej wykształciło się wiele form BIZ. Najważniejsze z nich to formy fuzji, przejęć i tzw. greenfield. Fuzja polega na połączeniu firm z różnych krajów, w wyniku czego zwykle dochodzi do stworzenia nowego przedsiębiorstwa. Przejęcie przedsiębiorstwa przez inwestora zagranicznego realizowane jest poprzez zakup akcji lub majątku w rozmiarach wystarczających do przejęcia kontroli lub i zarządzania w przejmowanym pomociu gospodarczym. Najmniej znaną formą jest tzw. greenfield. Są to inwestycje realizowane przez inwestora od podstaw czyli takie, które zwykle wiążą się z budową zakładu produkcyjnego, utworzeniem filii handlowej, konsultanckiej czy też biura prawnego. Zgodnie z zalecaniami OECD, do BIZ wliczane są również ewentualne późniejsze transakcje kapitałowe dokonywane między inwestorem bezpośrednim a przedsiębiorstwem bezpośredniego inwestowania. Zaliczane do nich są więc zakupy kolejnych akcji lub udziałów przedsiębiorstwa bezpośredniego inwestowania, re-inwestowanie dochodów w takim przedsiębiorstwie oraz pożyczki i kredyty⁴.

Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych zależy od jest wielu czynników. Jedną z najbardziej znanych teorii wyjaśniających motywę lokowania kapitału w formie BIZ jest teoria produkcji międzynarodowej J. H. Dunninga, nazywana często paradygmatem OLI. Paradygmat ten określa trzy warunki, których jednoczesne występowanie jest niezbędne, aby zarządzający lub właściciele przedsiębiorstwa podjęli decyzję o inwestowaniu za granicą. Warunki te istnienie specyficznej przewagi własnościowej, istnienie warunków lokalizacyjnych oraz występowanie korzyści internalizacji. Posiadanie przewagi własnościowej to nic innego, jak dysponowanie aktywami, których nie posiadają przedsiębiorstwa funkcjonujące na rynku zagranicznym.

² Szerzej: E. Oziewicz, *Migracja siły roboczej w skali międzynarodowej i jej skutki* [w:] *Współczesna gospodarka światowa*. Red. A. B. Kisiel-Łowczyk, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1997, s. 120.

³ J. Hirshleifer, *Investment Decision Under Uncertainty: Choice – Theoretic Approaches* [w:] *The Quarterly Journal of Economics*, 1985, nr 4, s. 509.

⁴ *Przemiany we współczesnej gospodarce światowej*. Red. E. Oziewicz. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006, s. 108.

Może to być stosowanie nowocześniejszej, niż inni uczestnicy rynku, technologii, dysponowanie patentami, znakami towarowymi oraz innymi czynnikami wyróżniającymi przedsiębiorstwo w nowym otoczeniu rynkowym.⁵ Istnienie warunków lokalizacyjnych to nic innego, jak wszelkie czynniki wynikające z charakteru zagranicznego rynku. Zalicza się do nich dostęp oraz możliwość skorzystania z niskokosztowych nakładów pracy, przyjaznego ustawodawstwa, zachęt dla potencjalnych inwestorów, czy też stabilności gospodarczej kraju goszczącego. Występowanie korzyści internalizacji to ostatni z trzech elementów paradygmatu OLI. W tym przypadku zasada opiera się na określeniu rachunku korzyści z wykorzystania własnych atutów wewnątrz posiadanej struktury organizacji w odniesieniu do sytuacji, w której miałyby one zostać odsprzedane lub wdzierżawione podmiotowi w kraju inwestowania⁶.

Realizacja strategii inwestowania poza granicami może być jeszcze korzystniejsza dla przedsiębiorstwa w przypadku połączenia „sił” tych i jeszcze wielu innych czynników. Zarządzający podmiotem gospodarczym muszą zdecydować, czy przekonanie właścicieli przedsiębiorstwa, aby taką strategię realizować będzie wiązało się z większymi, niż dotychczas profitażami. Decyzja oparta na wielu zmiennych musi być jednak podjęta rozważnie i rozsądnie, po sporządzeniu rachunku ekonomicznego planowanego przedsięwzięcia.

2. Realizacja bezpośrednich inwestycji zagranicznych we współczesnym świecie

Popularne twierdzenie, iż „duży może więcej” w dobry sposób odnosi się również do istnienia bezpośrednich inwestycji zagranicznych we współczesnym świecie. Najważniejszymi podmiotami, biorącymi nadzwyczaj aktywny udział w procesie ekspansji na rynki zagraniczne są - bez wątpienia - duże przedsiębiorstwa, a zwłaszcza te, które zaliczyć można do grona transnarodowych korporacji (KTN). Ich struktura organizacyjna bywa z reguły dość skomplikowana. W uproszczeniu stwierdzić można, iż składają się one z korporacji (spółki) - matki i kontrolowanych przez nią, rozlokowanych w różnych częściach świata, filii zagranicznych. Filie mogą przybierać różne formy organizacyjno - prawne. Mogą funkcjonować w postaci oddziału, spółki - córki, joint venture. Oddział jest jednostką ze 100% udziałem inwestora zagranicznego, pozostającą pod jego zarządem, jednak mniemającą osobowości prawnej. Spółka - córka też może posiadać 100 % udział inwestora zagranicznego, jednak w odróżnieniu do oddziału posiada osobowość prawną. Joint venture jest to natomiast jednostka składająca się zazwyczaj z dwóch niezależnych podmiotów gospodarczych, w tym, z co najmniej jednego zagranicznego. Od spółki - córki, różni się tym, że jest formą bardziej niezależną od firm macierzystych⁷.

Warunki udziału KTN w gospodarkach poszczególnych krajów świata są przedmiotem długotrwałych negocjacji prowadzonych, bądź to z samymi przedsiębiorstwami (odbiorcami BIZ), bądź - i to nawet częściej - z organami władzy państwowej kraju (kandydata do goszczenia BIZ). W wyniku takich działań realizacja interesów korporacji może okazać się korzystniejsza od propozycji pierwotnej. Jak dowodzą T. Pakulska i M. Poniatowska-Jaksch w prowadzonych negocjacjach skłonność do ustępstw KTN i przedstawicieli władzy publicznej kraju goszczącego jest wynikiem trzech następujących zależności:

- popytu na zasoby, którymi zainteresowane strony dysponują,
- ograniczeń w dostępie do sprawowania kontroli nad posiadanymi zasobami,

⁵ *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce*. Red. W. Karaszewski. Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2003, s. 226.

⁶ A. Zorska, *Korporacje transnarodowe. Przemiany, oddziaływania, wyzwania*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007, s. 194.

⁷ *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne na świecie i w Polsce: tendencje, determinanty i wpływy na gospodarkę*. Red. M. Olifrowicz. Warszawa 2002, s. 13-14.

– wynegocjowanego przez strony statusu.

Istnieją ponadto możliwości wprowadzenia dla inwestora zagranicznego daleko idących preferencji, takich jak na przykład zwolnienie inwestora z obowiązku uiszczania opłat z tytułu podatków, wprowadzenie przez kraj goszczący udogodnień w zakresie infrastruktury lub też złożenie propozycji ulokowania biznesu KTN na terenach specjalnie do takiego inwestowania dostosowanych (w Polsce – specjalne strefy ekonomiczne). W negocjacjach prowadzonych przez obie strony należy mieć jednak na uwadze interes poszczególnych stron, tak aby transakcja była dla nich korzystna szczególnie w dłuższym okresie.

3. Kształtowanie współczesnego przedsiębiorstwa poprzez napływ BIZ

Identyfikację szans i zagrożeń, wynikających z wpływu działalności KTN (w postaci BIZ) na funkcjonowanie przedsiębiorstw podzielić można z dwóch punktów widzenia.

Jednym z nich jest określenie efektu realizacji inwestycji zagranicznych w odniesieniu do przedsiębiorstwa inwestującego. W takim przypadku, mówić można o realizacji nadrzędnego celu funkcjonowania podmiotu, czyli kształtowania własnego rozwoju. Nabywając walory przedsiębiorstwa zagranicznego łącząc się z nim lub też dokonując inwestycji typu greenfield, KTN poza pewnymi zagrożeniami czerpać mogą znaczne korzyści. W krajach goszczących uzyskują dostęp do nowych źródeł surowców, wykwalifikowanych - i nierzadko - tańszych pracowników oraz sposobność dotarcia do nowych rynków zbytu. Inwestycje zagraniczne umożliwiają ponadto unikanie transportu swoich produktów za granicę, dzięki czemu istnieje możliwość obniżenia kosztów w zakresie transportu i logistyki oraz przeszkód handlowych, chociażby w postaci stosowanej przez niektóre państwa restrykcyjnej polityki handlowej. Pominięte zostaje również ryzyko kursowe. Rozwój przedsiębiorstwa powoduje również zmiany w jego strukturze organizacyjnej. Wymaga to z reguły podjęcia działań związanych z koniecznością dostosowania sfery zarządzania podmiotem do jego nowej struktury. Kolejnym efektem wzrostu przedsiębiorstwa stają się również profity uzyskiwane przez niego w wyniku zwiększonej i bardziej skoncentrowanej działalności. Są to tzw. efekty skali.

Drugim ujęciem, związanym z efektami działalności KTN-ów, jest określenie ich siły oddziaływania na przedsiębiorstwa zlokalizowane w gospodarce kraju przyjmującego. Z takiego ujęcia wynikać może jednak zagrożenie. Jego istota tkwi w znaczym zwiększeniu się liczby oraz siły wpływu konkurencji. Z reguły konkurencja jest dość poważna, ponieważ – jak wynika z teorii inwestycji zagranicznych – przedsiębiorstwo inwestujące na rynku kraju goszczącego uzyskało wcześniej silną pozycję na rynku macierzystym. Oznaczać to, bez wątpienia, może, że wchodzący na rynek konkurent prowadzi dobrze już rozwiniętą działalność gospodarczą i jest w stanie osiągnąć na tym rynku niskie koszty działalności przy zastosowaniu nowoczesnej, często wcześniej nie stosowanej na tym rynku, technologii. W sytuacji, gdy dobra produkowane przez przedsiębiorstwo są produktami ostatecznie przetworzonymi i wyprodukowanymi przy niskich nakładach, przedsiębiorstwo wchodzące na nowy rynek, praktycznie na starcie, jest w stanie osiągnąć znaczącą przewagę konkurencyjną nad przedsiębiorstwami lokalnymi. Efektem takiego postępowania może okazać się marginalizacja działalności tych podmiotów, a w skrajnych przypadkach ich „zniknięcie” z rynku. Przedsiębiorstwa z kraju goszczącego BIZ (lokalne) mogą też czerpać z takiej sytuacji pewne korzyści. Pojawiają się one w przypadku, gdy przedsiębiorstwo lokalne może i potrafi efektywnie skorzystać z dostępu do tańszych, niż dotychczas, półproduktów wysokiej jakości w celu ich dalszego przetworzenia i dystrybucji. Możliwa korzyść pojawia się również w przypadku przejęcia lokalnego podmiotu gospodarczego przez KTN. Pojawienie się w ten sposób w silnej grupie kapitałowej może łączyć się z zastosowaniem nowych sposobów i metod w zakresie organizacji i zarządzania oraz powodować, że przed przedsiębiorstwem otworzy się droga dostępu do nowych zaawansowanych technologii, know-how oraz na przykład wyników badań ze sfery badawczo - rozwojowej. W takiej sytuacji prze-

jęte przedsiębiorstwo poprawi swoją pozycję konkurencyjną na rynku i znacznie zwiększy możliwości własnego rozwoju w przyszłości.

Zakończenie

Znaczenie napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do gospodarek wielu państw uznać należy za proces korzystny, zarówno dla samych inwestorów, jak i przedsiębiorstw - odbiorców BIZ. W kolejnych latach należy spodziewać się, iż proces ten, w którym jedną z głównych ról odgrywają korporacje transnarodowe, będzie przebiegał jeszcze bardziej dynamicznie. Ważnym jest więc konieczność nieustannej obserwacji dalszego rozwoju sytuacji i podejmowanie prób ograniczania siły wpływu korporacji, aby możliwe było uniknięcie scenariusza, opisywanego przez wielu ekonomistów. Oczekują oni w niedalekiej przyszłości znacznego spadku roli państwa na rzecz korporacji transnarodowych oraz innych pozapaństwowych podmiotów procesu globalizacji.

Literatura

1. *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce*. Red. W. Karaszewski. Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2003
2. *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne na świecie i w Polsce: tendencje, determinanty i wpływy na gospodarkę*. Red. M. Olifirowicz. Warszawa 2002
3. Gutowski T., *Rozwój przedsiębiorstwa we współczesnej gospodarce [w:] Gospodarka elektroniczna – współczesne przedsiębiorstwo na rynku globalnym*. Red. J. Winiarski. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2010
4. Hirshleifer J., *Investment Decision Dunder Uncertainly: Choice – Theoretic Approaches [w:] The Quartely Journal od Economics*, 1985, nr 4
5. Oziewicz E., *Migracja siły roboczej w skali międzynarodowej i jej skutki [w:] Współczesna gospodarka światowa*. Red. A. B. Kisiel-Łowczyc, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1997
6. *Przemiany we współczesnej gospodarce światowej*. Red. E. Oziewicz. Polskie Wydawnicwo Ekonomiczne, Warszawa 2006
7. Zorska A., *Korporacje transnarodowe. Przemiany, oddziaływania, wyzwania*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007

THE PLACE OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN THE GLOBAL ECONOMY

Summary

Foreign direct investment (FDI) plays an extraordinary and growing role in global business. It can provide a firm with new markets and marketing channels, cheaper production facilities, access to new technology, products, skills and financing. For a host country or the foreign firm which receives the investment, it can provide a source of new technologies, capital, processes, products, organizational technologies and management skills and as such can provide a strong impetus to economic development. The sea change in trade and investment policies and the regulatory environment globally in the past

decade, including trade policy and tariff liberalization, easing of restrictions on foreign investment and acquisition in many nations, and the deregulation and privatization of many industries, has probably been the most significant catalyst for FDI's expanded role.

Keywords: foreign direct investment, global economy

dr Tomasz Gutowski
Uniwersytet Gdański
Wydział Ekonomiczny
e-mail: t.gutowski@ug.edu.pl